

ДОКУМЕНТОЗНАВСТВО. АРХІВОЗНАВСТВО

УДК (316.2+316.7):002

Комова Марія Василівна,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальних комунікацій та інформаційної діяльності
Національного університету «Львівська політехніка»
maria.komova@gmail.com
<http://orcid.org/0000-0002-4115-3690>

**ДИСФУНКЦІЙНІСТЬ ДОКУМЕНТА ЯК ФЕНОМЕН ПОЗИЦІЮВАННЯ
У КОМУНІКАЦІЙНІЙ ВЗАЄМОДІЇ**

Метою роботи є визначення виявів дисфункційності документа як феномена позиціювання під час комунікаційної взаємодії. **Методологія дослідження** полягає у використанні загальнонаукових методів і спеціальних методик: аналізу, синтезу, логічного методу, методу візуалізації результатів дослідження. Застосування аналізу, синтезу, логічного методів дало змогу встановити особливості дисфункційності документальної і фактологічної інформації під час комунікаційної взаємодії в умовах різних форм гібридного інформаційного протистояння. За допомогою методу візуалізації результатів дослідження було зіставлено базові параметри, характеристики та результати інформаційного впливу, який здійснюється під час комунікаційної взаємодії. **Наукова новизна** роботи полягає в тому, що в статті встановлено вияви дисфункційності документальної та фактологічної інформації як компонента інформаційного протистояння. **Висновки.** Дисфункційність інтерпретації фактів, що відтворюється у документальній та фактологічній інформації, виявляється в умовах ведення різновидів гібридної війни. Це явище має свої особливості в механізмах подання інформації для отримання морально-психологічної переваги над супротивником. За допомогою інтерпретованої інформації здійснюється інформаційне забезпечення розвитку соціального простору, впроваджується соціальна модель програмованої безпеки суспільства. Дескриптивність, вибірковість інформування суспільства вступає в суперечність із принципами повноти та об'єктивності подання інформації.

Ключові слова: документ, дисфункційність документа, фактологічна інформація, документальна інформація

Комова Марія Васильевна,
кандидат филологических наук, доцент,
доцент кафедры социальных коммуникаций и информационной деятельности
Национального университета «Львовская политехника»

**ДИСФУНКЦИОННОСТЬ ДОКУМЕНТА КАК ФЕНОМЕН ПОЗИЦИОНИРОВАНИЯ
В КОММУНИКАЦИОННОМ ВЗАИМОДЕЙСТВИИ**

Целью работы является определение проявлений дисфункциональности документа как феномена позиционирования при коммуникационном взаимодействии. **Методология исследования** заключается в использовании общенаучных методов и специальных методик: анализа, синтеза, логического метода, метода визуализации результатов исследования. Применение анализа, синтеза, логического метода позволило установить особенности дисфункциональности документальной и фактологической информации при коммуникационном

взаємодії в умовах різних форм гібридного інформаційного протистояння. С допомогою методу візуалізації результатів дослідження було сопоставлено базові параметри, характеристики і результати інформаційного впливу, здійснюваного при комунікаційному взаємодії. **Научна новизна роботи** заключається в тому, що в статті встановлено проявлення дисфункціональності документальної і фактологічної інформації як компонента інформаційного протистояння. **Висновки.** Дисфункціональність інтерпретації фактів, воспроизводимой в документальної і фактологічної інформації, проявляється в умовах ведення різновидностей гібридної війни. Це явище має свої особливості в механізмах представлення інформації для отримання морально-психологічного переваги над противником. С допомогою інтерпретованої інформації здійснюється інформаційне забезпечення розвитку соціального простору, впроваджується соціальна модель програмуваної безпеки суспільства. Описовість, вибірковість інформуювання суспільства вступає в протистояння з принципами повноти і об'єктивності подачі інформації.

Ключові слова: документ, дисфункційність документа, фактологічна інформація, документальна інформація.

Komova Maria,
Candidate of Philological Sciences (Ph. D.)
Associate professor at the Department
of Social Communication and Information Science
Lviv Polytechnic National University

THE DYSFUNCTIONALITY OF DOCUMENT AS A POSITIONING PHENOMENON IN COMMUNICATION INTERACTION

The purpose of the article is to determine the disclosure of the dysfunctionality of the document as a phenomenon of positioning during communication interaction. The methodology consists of using general and special scientific methods: analysis, synthesis, logical method, method of visualization of research results. The application of analysis, synthesis, logical methods made it possible to establish the peculiarities of the dysfunctionality of documentary and factual information during communication interaction in the conditions of various forms of hybrid information confrontation. Using the method of visualization the basic parameters, characteristics and results of the information influence that was carried out during the communication interaction were compared. The scientific novelty of the work consists in the fact that the article establishes the dysfunctionality of documentary and factual information as a component of information confrontation. Conclusions. The dysfunctionality of the facts' interpretation, reproduced in documentary and factual information, disclosures during conducting varieties of hybrid warfare. This phenomenon has its own peculiarities in the mechanisms of providing information to obtain moral and psychological superiority over the enemy. With the help of interpreted information, the information support for the development of social space is carried out, and the social model of programmed security of the society is implemented. Descriptive, selective informing of the society contradicts the principles of completeness and objectivity of information presentation.

Key words: document, the dysfunctionality of the document, factual information, documentary information.

Актуальність теми дослідження. Об'єктивним критерієм функціональності мас-медіа може бути лише кінцева якість комунікаційного продукту – документа, а вона є максимально залежною від рівня демократичності суспільно-політичного розвитку суспільства. Із огляду на тотальну політичну за-

ангажованість мас-медійної діяльності тільки зміст документа дає підстави стверджувати про об'єкт мас-медійної діяльності як елемента комунікаційних технологій та застосований інтерпретаційний інструментарій. Метою роботи є визначення виявів дисфункційності документа як феномена позиціювання під

час комунікаційної взаємодії. Для досягнення мети головними завданнями є визначити особливості виявів дисфункційності документальної і фактологічної інформації під час комунікаційної взаємодії в умовах різних форм гібридного протистояння – інформаційної, смислової, цивілізаційної воєн.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Феномен дисфункційності як некоректне виконання певної функції в повній мірі знаходить свій вияв під час реалізації документальної природи контенту. У сферу соціології, соціальних комунікацій поняття дисфункційності ввів американський соціолог Роберт К. Мертон, який заперечив універсальність позиції, за якою будь-який відтворюваний в соціальній системі елемент культури сприяє існуванню цієї системи. На його думку, вивчаючи кожен елемент, необхідно встановлювати «чистий баланс функціональних наслідків», що дає змогу враховувати увесь комплекс вияву його функцій: позитивних, негативних, нейтральних наслідків, а також можливість виявляти суперечності соціальних систем [17].

Дисфункційність документа, що яскраво виявляється у використанні інтерпретаційного потенціалу документальної та фактологічної інформації, активно застосовується в умовах інформаційної війни. На думку Г.Г. Почепцова, інформаційні війни змінюють набір фактів, смислові – набір знань. На базі змінених фактів починають прийматися інші рішення, і це був початковий етап перебудови. А потім на базі змінених знань факти вже не потрібні, людина сама приймає потрібні рішення. Інформаційна інтервенція, як і смислова, у випадку атаки досить часто намагається стати на рівень вище, щоби важче було захиститися. Інформація (навіть випадкова) подається як знання, окремий факт починає виглядати як правило [8].

Марутян Р.Р. зазначає, що інформаційні війни не змінює переконань людини, але це робить війна смислова. У першому випадку змінюється інформація, в другому – знання. А знання є більш довготривалим продуктом, ніж інформація. Факти можуть змінюватися, а правила, за якими ми їх розуміємо залишаються тими самими. Факт може зберігатися. Але зміна його розуміння призводить до нових наслідків. На думку дослідниці, смислова війна як новий

вид когнітивної зброї характеризується насамперед тим, що вона передбачає: переоцінку фактів на користь інтерпретатора; реінтерпретацію подій, а не просте інформування; охоплення не окремого сегменту населення, а всі можливі соціальні групи; виклик інтересу не до самих фактів, а до їх переосмислення; формування у кожної людини здатності самій відторгувати інші, «неправильні» інтерпретації. Населення, отримавши смислове «щеплення», може самостійно цензурувати смислові потоки, розглядаючи факти як правду або брехню [4].

Виклад основного матеріалу. Документальна і фактологічна інформація, яка концентрує різноманітний досвід пізнавальної діяльності людини у вигляді сукупності ідей, теорій, поглядів, уявлень, почуттів, вірувань, емоцій, настроїв, відображає матеріальне життя суспільства і всю систему суспільних відносин. Займаючи домінуючі позиції у комунікаційній взаємодії, вона динамічно впливає на формування масової свідомості, свідомості індивіда. Інформаційно-комунікаційний простір, в якому обертається документальна і фактологічна інформація, є природним полем для процесів маніпулювання масовою свідомістю. За допомогою спеціально підібраних документів і фактів та відповідної їхньої інтерпретації відбувається програмування духовного і психологічного стану реципієнтів інформації, формування стереотипного реагування на різні інтерпретації реалій суспільного життя. Документ може виконувати як позитивну, так і негативну роль в розвитку суспільства. Позитивна роль використання документів зумовлена законністю їхнього практичного застосування. Негативна, навпаки, небажанням осіб, що складають той або інший документ, визнавати законність і взаємоповагу чужих прав і свобод як основу правового суспільства.

Умовою досягнення переваги в інформаційному просторі супротивника є успішна комунікаційна взаємодія, здійснювана ЗМІ при реалізації комунікаційного акта. Усі процеси (документалізація, актуалізація інформації, медіація), які складають основу комунікаційної взаємодії, можуть переслідувати мету відкритого або прихованого цілеспрямованого інформаційного впливу з метою отримання певних переваг в матеріальній, військовій, політико-ідеологічній

сферах [3; 7]. Мета і завдання кожного із процесів, будучи одним із циклів глобального комунікаційного процесу, можуть бути визначені, скореговані відповідно до стратегічних чи тактичних завдань інформаційної війни:

– під час документалізації відбувається опредметнення, переведення інформації і знань у документальну форму, тобто формується документована юридична база доказів та аргументації;

– актуалізація інформації передбачає оновлення, розширення, відновлення, переструктуризацію інформації з метою ефективного її використання, тобто реалізуються заходи, що можуть бути зорієнтовані на задоволення суб'єктивних, корпоративних чи групових інтересів, а саме: забезпечення доступу до інформації, розроблення способів і стратегії пошуку, конвертація форм подання інформації на каналах соціальної комунікації, структуризація предметно-об'єктних полів інформації, візуалізація;

– медіація формує нові соціальні реальності, що відрізняються від дійсності, тобто створюючи і поширюючи інформацію різного функціонально-змістовного наповнення, комбінуючи різноманітні форми подання інформації на одному каналі, медіація забезпечує інтегральне відтворення реальності і становить новий або підтримує існуючий механізм синтезу знань [14].

Грунтуючись на традиційних функціях документа в суспільстві (документ – доказ фактів, документ – підтвердження фактів, документ – викриття кого-небудь, чого-небудь, документ – спростування перекручених фактів або таких, що не відбувалися), документи, що стають учасниками інформаційних війн, набувають специфічних функціональних особливостей. У сучасних умовах, в умовах ведення латентних і нелатентних інформаційних воєн і на міждержавному рівні, і на рівні внутрішньодержавному, документальні джерела в журналістиці набули ознак одного із різновидів інформаційної зброї. Документи, представлені громадськості за допомогою ЗМІ, дозволяють здійснювати потужний інформаційний вплив на супротивника в інформаційній війні [3].

Вияви дисфункційності документальної природи контенту лежать в площині викривлення засад практичної мас-медійної діяльності:

– діяльність мас-медіа як сегмента суспільно-політичного життя, мас-медіа на практика виступає не просто як форма суспільно-політичної діяльності, але й як органічне переплетення мас-медіа та політики; мас-медіа на практика разом із суспільно-політичною діяльністю є складниками суспільно-політичних процесів, що відбуваються у країні;

– архаїчні методи управління мас-медіа: некомпетентність, суб'єктивізм та авторитарність керівників мас-медіа, що ґрунтується на беззаперечному підпорядкуванні владі чи кінцевому бенефіціару мас-медіа;

– перебування мас-медійної діяльності в рамках конкретного організаційно-структурного пресингу;

– використання документа як інформаційного каналу для застосування маркованих соціально-комунікаційних технологій.

Дисфункційність документальної і фактологічної інформації в умовах інформаційної війни. Системне маніпулювання суспільною свідомістю виявляється у веденні інформаційних воєн для досягнення переваги внаслідок викривлення інформації, порушення інформаційних процесів і систем протилежної сторони при одночасному захисті власної інформації і процесів, які засновані на інформації та інформаційних системах [11]. Зважаючи на широке розгортання процесів інформатизації суспільства на основі сучасних новітніх інформаційних технологій (телекомунікаційних, багатоканальних, електронно-цифрових систем супутникового зв'язку) ЗМК стали безпосередніми трансляторами інформаційних війн, конфліктів ідеологій, зіткнень політичних та економічних інтересів представників різних політичних, соціальних та професійних груп.

Інформаційна операція трактується як швидка зміна окремого сегмента реальності в глобальному інформаційному просторі й інфраструктурі, в інформаційних потоках шляхом швидкої зміни актуальної інформації. Факт, що відбувся в об'єктивній реальності, є ключовим компонентом інформаційної операції. За Г. Почепцовим, до компонентів інформаційної операції входять: ситуація, справжня чи штучна, яка чітко інтерпретується як негативна; окремий факт трактується як закономірність; акцент на негативних наслідках [6].

Факт та його інтерпретація, тобто фактологічна інформація, є безпосереднім компонентом типової моделі інформаційної війни. Завдяки виражальним засобам мови факт завжди зазнає фреймування, тобто інтерпретації з певних позицій [15; 16; 18]. Фрейми як ментальні конструкції є результатом усвідомленого і цілеспрямованого конструювання повідомлення про факт, що передбачає:

- добір лінгвістичних і паралінгвістичних засобів подання фактологічної інформації в потрібному ракурсі, а також застосування мовних інтерпретаційних ресурсів для нейтралізації ворожих фреймів шляхом рефреймінгу; рефреймінг змісту чи контексту, використовуючи яскраві, прості, близькі, зрозумілі для сприйняття конотативні слова і вислови, дає можливість оновити та актуалізувати лексичні засоби в побудові фреймів і здобути перевагу на інформаційному полі.

- застосування технологій інформаційного впливу на кшталт «шкалювання», яка передбачає виокремлення певного кількісного чи якісного параметру та регулювання масової свідомості за цим параметром за принципом «менше» чи «більше»; шкалювання виявляється у використанні двох протилежних процесів: деталізації фрейму, що передбачає візуалізацію, багатопозиційний опис факту, та укрупнення фрейму, що акцентує увагу на наслідках та значенні факту.

Серед різноманіття інформаційних потоків інформаційну кампанію як спланований, маркований певними цілями і завданнями потік інформації виокремлює наявність характерних ознак як на рівні самого контенту, так і на рівні організації його оприлюднення. На ведення інформаційної кампанії вказують контентні ознаки:

- інтенсивність акценту на об'єкті протидії, що виявляється у вбудові згадки про об'єкт протидії в повідомлення щодо будь-якої фактологічної та документальної інформації, що свідчить про невинність недоречної згадки, про цілеспрямоване конструювання повідомлення;

- негативність повідомлень – надвисока; будь-яка фактологічна та документальна інформація, що стосується об'єкта протидії, інтерпретується як негативна;

- візуалізація – надвисока; багато відеоматеріалів, інфографіки, які візуально розши-

рюють репрезентативну базу сприйняття фактологічної та документальної інформації, поширюваної аудіально. Це дає змогу максимально повно залучити до сприйняття маркованої в потрібному ракурсі інформації людьми, що мають різні репрезентативні системи відчуттів: візуальну (V), аудіальну (A), кінестетичну (K), дискретну (дигітальну). ВАК-стратегії як послідовний перехід з одної репрезентативної системи сприйняття інформації в іншу використовуються під час комплексної масової комунікації, коли спочатку аудиторії надається можливість переглянути відеоматеріали (невеликий відеоряд), а далі розпочинається аудіальна комунікація, зокрема неформальна (чутки, інсайдерська інформація). А в тексті, насиченому фактологічною інформацією, повинні бути присутніми слова-вмикачі всіх каналів сприйняття для досягнення максимального ефекту від інформаційного впливу.

Не менш вагомо вирізняють інформаційну кампанію ознаки організаційного характеру: тривалість, коли інформаційний потік має відчутні часові межі, раптово починається і закінчується, маркованого інтересами авторів повідомлення; тематичність, коли інформаційний простір охоплює однакова за темою фактологічна і документальна інформація; синхронність, коли фактологічна і документальна інформація однакової тематики одночасно починає поширюватися на багатьох різних каналах; передбачуваність команд adeptів (журналістів, експертів, лідерів, які спеціалізуються на певній тематиці); залучення «начальників» як «балакучих голів» [6]. Суттєву роль відіграють інформаційні кампанії як засоби організації комунікаційного впливу для виконання завдань мас-медіа. Кампанію як систему комунікаційних інтервенцій, що розраховані на визначений термін, можна розглядати радше як підготовку до лобіювання якоїсь конкретної думки об'єктом управління мас-медійною практикою.

Якщо ХХ століття називалося «століттям документа», то початок ХХІ століття по праву можна назвати періодом війни документів з їхніми підробками, оскільки разом із засиллям справжніх документів в інформаційні конфлікти увійшли масові потоки фальсифікованих паперів у такій ірреальній кількості, що сьогодні вони заповнили і ринки, і правоохоронні орга-

ни, і суди, і прокуратури, і ЗМІ, і комп'ютерні мережі, і Інтернет. У газетах, журналах, на телебаченні спостерігається прорив документальних передач, ток-шоу, які ведуть боротьбу документів, а також їхнього трактування за псування в світовому інформаційному просторі відповідно до інтересів політичних партій, фінансово-олігархічних груп чи геополітичних інтересів окремих держав.

Сприйняття читачем інтерпретації дійсності, представленої в аналітичних текстах ЗМІ, безпосередньо пов'язане з ухваленням ним певних рішень, виробленням соціально важливих позицій і здійсненням конкретних практичних дій. Тому в соціумі існують високі вимоги до достовірності інформації, пропонованої в засобах масової комунікації. При цьому вимога достовірності важлива як для описової, фактологічної інформації, так і для оцінювальної. По суті справи, можливість документального доведення відомостей є суб'єктивною характеристикою, і саме автор публіцистичного тексту постає перед аудиторією тією інстанцією, яка несе відповідальність за істинність представлених тверджень.

Інформаційні війни за дійсність форми і змісту документів, за достовірне й об'єктивне відображення реальності, за викриття різноманітних підробок та ствердження юридичного статусу справжніх документів набули масштабності, оскільки своє право на законне існування дедалі частіше стали заявляти не документи, а їхні підробки. У зв'язку з цим поширилися конфліктні протистояння (зокрема в судових інстанціях, через ЗМІ), пов'язані з доказами, викриттями і спростуваннями конкретних підробок. Соціально-політичний аспект є визначальним в інтелектуальних сутичках, в яких використовуються і автентичні документи, і підробки. Тому набули поширення як відкриті, так і приховані методи боротьби з підробками. Відкриті методи боротьби з фальсифікаціями полягають у публічному викритті підробок, а заодно й винуватців того або іншого конфлікту. Від судів до газетних шпальт і телеекранів документи проходять тривалий і важкий шлях пошуку істини і доказів. Багато з них спростовуються доказовою базою справжніх документів і твердою конкуренцією з дійсними фактами. Приховані ме-

тоди документальної війни небезпечні своєю латентністю, тобто невиявленістю, непередбачуваністю, неврахованістю як у правозахисно-законодавчому, так і в соціальному плані. Приховування документів-підробок зумовлене їхнім таємним використанням винятково в корисливих, злочинних цілях. За участі латентних підроблених документів, як правило, і відбуваються найбільш резонансні суспільні процеси нашого часу. Приховане використання фальсифікованих документів надалі проковує авторів підробки та їхніх спільників до здійснення більш тяжких злочинів.

Епоха кібернетики сформувала нову якість документальних матеріалів – антилатентність [2, 104–105], яка характеризується викриттям прихованих підробок, конкретних злочинів та фінансово-економічних афер. Окреслилася тенденція застосування якісно нових підходів до пошуку методів вивчення і викриття випадків використання незаконних або помилкових документів, а саме застосування порівняльної оцінки документів, аналізу комплексу проблем, пов'язаних зі складанням, поширенням і використанням фальшивок, ретельного з'ясування причин, що зумовили конкретну ситуацію, і безпосереднього впливу на її кардинальне поліпшення шляхом включення здобутої, документально підтвердженої інформації в комунікаційний процес за допомогою ЗМІ.

Потужним засобом нівелювання сфальсифікованих документів є включення ЗМІ в демократичні процеси, які гарантуватимуть доступність до джерел інформації, можливість обміну інформацією між членами суспільства, вільне самовизначення особистості в соціумі. Для цього комунікаційний процес, за Ю. Хабермасом, повинен відповідати таким вимогам, як: рівність учасників комунікації та свобода від тиску; тематикою дебатів є спільні проблеми, важливі для всіх; заборона на обмеження дискурсу та можливість його відновлення за вимогою учасників [9, 72]. Реалізація вказаних вимог в ідеальному варіанті неможлива через причини політичного, економічного, психологічного характеру:

– сучасні мас-медіа утверджуються як знаряддя маніпуляції та інструменти влади, фінансово-олігархічних груп;

– ЗМІ стали потужним джерелом інформації, а відтак активним учасником одностороннього впливу на споживача, витісняючи живе спілкування з іншими, учасниками комунікаційного процесу; комунікація з часом поляризується, дедалі сильніше діє в одному напрямі й стає все менш взаємною щодо споживача [94];

– ЗМІ стали однією з найприбутковіших галузей економіки: медіа з переважно соціального, політичного інституту, перетворилися в індустрію задоволення потреб споживачів масової культури, з яких формуються цільові аудиторії, а потім час у межах розважальних передач продається рекламодавцям. На думку французького соціолога А. Моля, вартість комунікаційних товарів (інформаційних продуктів) визначена не лише матеріальними витратами під час виробництва (робота редакційних колективів, технічних засобів), але й розповсюдженням та споживанням аудиторією змісту [5, 160]. Тобто вартість контенту безпосередньо залежить від процесу соціальної комунікації [1].

Дисфункційність документальної і фактологічної інформації в умовах смислової війни. Смислова інтервенція як реалізація спланованого проекту інформаційного впливу аксіологічного характеру, коли еволюція ціннісних смислів, впроваджуваних в індивідуальну і масову свідомість, супроводжується еволюцією мовних засобів вираження. Смислова інтервенція має всеохопний характер, оскільки реалізується на всіх комунікаційних рівнях: на рівні індивідуальної, міжособистісної, міжгрупової, масової комунікації. Схематично смислова інтервенція охоплює такі етапи:

1. Інтервенція традиційних цінностей з використанням вербальних (словесних, текстових) і невербальних (паралінгвістичних, образних і фізичних) засобів вираження у традиційному значенні формує сприятливий контекст довкола вербально-невербального повідомлення. Відбувається цілеспрямований моніторинг і селекція необхідних мовних засобів, які номінують реалії і перебувають у сфері смислів інформаційного впливу.

2. Інтервенція нових цінностей з використанням вербальних і невербальних засобів вираження у зміненому, модифікованому значенні формує в аудиторії готовність бути в контакті й сприймати, приєднуватися до нових цінностей.

Відбувається підміна понять, трактування традиційних слів в новому значенні.

3. Інтервенція нових цінностей з використанням модернізованих вербальних і невербальних засобів вираження формує готовність в аудиторії до швидкої зміни переконань, створення в масовій свідомості нової моделі світу. На рівні окремого реципієнта відбувається його скерування людини до висновків і дій, які він вважатиме власними, на рівні масової свідомості і колективного несвідомого – перепрограмування відповідно до цілей інформаційного впливу.

Смислова війна формує власну здатність людини до сприйняття тільки тих інтерпретацій фактологічної та документальної інформації, що відповідають інтересам суб'єкта інформаційного впливу. На думку Г.Г. Почепцова, смислові війни характеризуються переосмисленням фактів на користь інтерпретатора. Прикладом таких війн була холодна війна, перебудова, оксамитові й кольорові революції. Визначивши мету смислової війни у створенні у людини власного апарату відторгнення неправильних інтерпретацій, вчений виділив такі її характерні риси: базовий інструментарій – реінтерпретація; охоплення не одного сегмента населення, а всіх; переважання інтересу не до факту, а до його переосмислення [8].

Домінування потрібних інтерпретацій фактологічної та документальної інформації конструє потрібну картину світу. Ті інтерпретації, що не вписуються в ці рамки, не сприймаються і перебувають на периферії світовідчуття людини. Під час інформаційного протистояння для формування власної моделі світу, за Г. Почепцовим, національна безпека досягається поєднанням наявності двох передумов: економічного забезпечення, що передбачає наявність потужних інформаційних ресурсів для тиражування цієї моделі на різних типах носіїв (ЗМІ, література, мистецтво, освіта, наука), і креативного забезпечення, що створюється власним конкурентним контентом [6]. На думку вченого, смислові війни досить часто реалізуються за допомогою масовокультурних інтервенцій, що дає змогу визначити їх як вирішення політичних, соціальних, економічних і навіть військових проблем з допомогою масовокультурних інтервенцій.

До характеристик смислових воєн належить:

– смислова війна має подвійний характер причин, коли суспільству оголошуються тільки поверхневі, соціально-психологічно привабливі причини війни, водночас існують глибинні, приховані причини, які і є рушійним мотиваторами (політичними, економічними, соціальними) початку воєнних дій; на цій дихотомії смислових воєн не акцентується суспільна увага; симулякри впроваджуються в суспільну свідомість;

– смислова війна як масовокультурна інтервенція розпочинається як підготовчий етап перед і заради успіху і мінімізації втрат у наступних воєнних діях у фізичному просторі; використовується різноманітні моделі інформаційного впливу на кшталт «нейро-логічні рівні», «багаторівневе приєднання», що охоплює культуральне приєднання, використання цМімів, коли відбувається оперування психологічними станами та духовними цінностями в індивідуальній, міжособистісній, міжгруповій, масовій комунікації;

– смислова війна виступає в ролі м'якої сили в протидії двох позицій, спонукаючи реципієнтів зробити вибір в потрібному варіан-

ті, реалізуючи концепції «вибір без вибору», «керованого вибору».

Дисфункційність документальної і фактологічної інформації в умовах цивілізаційної війни. В умовах глобалізації інформаційних, політичних, економічних, технологічних, військових аспектів розвитку людства актуалізуються питання цивілізаційного протистояння. На цю особливість сучасного розвитку звернув увагу професор Семюель Хантінгтон (Samuel P. Huntington). На його думку, домінантним фактором майбутніх фронтів стане зіткнення цивілізацій, яка визначається як культурна спільність найвищого рангу, як найширший рівень культурної ідентичності людей. Найважливіші межі, що розділяє людство, і переважні джерела конфліктів будуть визначатися культурою. Таким чином протистояння буде відбуватися (вже відбувається) на цивілізаційному рівні – на рівні феноменів мови, історії, релігії, звичаїв, інститутів та суб'єктивної само ідентифікації [12; 13].

Вчений визначив межові події історії Західної цивілізації, які розмежовують фази глобальних конфліктів в сучасному світі Західної цивілізації (табл. 1).

Таблиця 1

Фази глобальних конфліктів в Західній цивілізації

Межові події	Лінії конфліктів	Мета конфлікту
від укладання Вестфальського миру, 1648 року	конфлікт правителів (королів, імператори)	приєднання нових земель до своїх володінь
від Великої Французької революції (1789 – 1799)	конфлікт народів	домінування економіки і політики нації-держави
завершення Першої світової війни (1914 – 1918), Жовтневий переворот в Росії (1917)	конфлікт ідеологій	домінування ідеології
завершення холодної війни (кінець XX ст.)	конфлікт цивілізацій	домінування культурних цінностей

Таким чином, майбутній конфлікт між цивілізаціями є завершальною фазою еволюції глобальних конфліктів в сучасному світі [12; 13].

Вчений доводить, що під впливом модернізації, глобальна політика зараз вибудовується по-новому, відповідно до напряму розвитку культури. Народи і країни зі схожими культура-

ми об'єднуються, народи і країни з різними культурами розпадаються на частини. Об'єднання із спільними ідеологічними настановами чи об'єднання навколо наддержав йдуть зі сцени, поступаючись місцем новим союзам, згуртованим на основі спільності культури і цивілізації. Політичні кордони все частіше коригуються, щоб збігтися з культурними: етнічним, релігій-

ними та цивілізаційними. Культурні спільноти приходять на зміну блокам часів «холодної війни», і лінії розлому між цивілізаціями стають центральними лініями конфліктів в глобальній політиці [10, 185].

В умовах поширення сучасної гібридної війни, що використовує інформацію в різних ракурсах, актуалізується питання функціо-

нальних характеристик документальної та фактологічної інформації та її інтерпретаційного потенціалу. Інформаційна, смислова, цивілізаційна війни оперують інформацією, однак базові параметри, характеристики та результати інформаційного впливу, який здійснюється під час цих воєн, мають суттєві розбіжності (табл. 2, 3, 4).

Таблиця 2

Базові параметри інформаційного впливу під час інформаційної, смислової та цивілізаційних воєн

Параметр	Інформаційна війна	Смислова війна	Цивілізаційна війна
Мета	Зміна окремого сегмента реальності	Зміна моделі світу людини	Зміна культурної ідентичності людей
Простір, сфера застосування	Глобальні інформаційні потоки	Когнітивна сфера, когнітивні процеси	Територія
Суб'єкт впливу	Журналісти, експерти	Діячі літератури, культури та мистецтва, лідери	Усе суспільство
Об'єкт впливу	Думки	Світоглядні переконання, цінності, знання	Феномени мови, історії, релігії, звичаїв, інститутів та суб'єктивної само ідентифікації
Канали впливу	Вербальний; ЗМІ, соціальні мережі	Вербальний, невербальний (бренди, міми); масова культура, мистецтво, література	Вербальний, невербальний (бренди, міми); глобальні соціальні інститути, масова культура, мистецтво, література, ЗМІ, соціальні мережі
Тип процесу	Активний	Активний	Пасивний
Тип взаємодії	Суб'єкт проти об'єкта	Суб'єкт проти об'єкта	Об'єкт проти об'єкта

Таблиця 3

Характеристики інформаційного впливу під час інформаційної, смислової та цивілізаційних воєн

Характеристика	Інформаційна війна	Смислова війна	Цивілізаційна війна
Структура подання інформації	Швидка змінність, актуальність подання інформації	Системність, комплексність подання інформації	Системність, комплексність подання інформації
Тривалість ефекту	Швидкий	Тривалий	Тривалий
Адресність	Сегмент, цільова аудиторія	Широкі верстви громадськості	Уся громадськість
Базові моделі і прийоми	– Інформування про факти; – Безпосереднє подання фактів – Фізичне переривання інформаційного потоку	– Концептуальний переклад смислів; – Інтерпретація смислів; – Переосмислення, інтерпретація (реінтерпретація) фактів на користь інтерпретатора на тлі ідей; – Оперування ціннісними категоріями, пропонування вищих матеріальних і моральних цінностей	Перспективне моделювання реальності
Методи ведення	Інформаційні операції	Проекти інформаційного впливу	Стратегічне планування

Таблиця 4

**Результати інформаційного впливу
під час інформаційної, смислової та цивілізаційних воєн**

Результати	Інформаційна війна	Смислова війна	Цивілізаційна війна
Динаміка смишлів	Зберігає глибинні смишли	Створює нові смишли, актуалізує периферійні смишли	Переносить глибинні смишли домінантної культурної іденічності людей
Динаміка опрацювання інформації	зберігає опрацювання окремих сегментів фактологічної інформації	Змінює механізми опрацювання фактологічної інформації	Змінює культурні цінності
Динаміка мислення	Зберігає спосіб мислення, ментальні конструкти	Вибудовує нові способи мислення	Об'єднує на основі спільності культури і цивілізації
	Нестійка зміна відношення до смишлів	Стойка зміна відношення до смишлів	Стойка зміна відношення до смишлів на основі культурних цінностей
Динаміка біхевіористичних пріоритетів	Змінна, оскільки з'являється нова інформація, яка зумовлює спорадичні дії реципієнта	Незворотня, оскільки в реципієнта складається нова модель світу, за якою він послідовно діє	Незворотня, оскільки глобальна політика, політичні кордони, цивілізаційні лінії розломів збігаються з культурними (етнічними, мовними, релігійними)

Висновки. Вияви дисфункційності інтерпретаційної природи контенту набули широкого поширення в діяльності мас-медіа як на типологічному, так і на жанровому рівні. Яскравим прикладом викривлення функцій мас-медіа як посередника в розповсюдженні документальної і фактологічної інформації є переродження репрезентації реальності в її симуляцію. Дисфункційність інтерпретації фактів, що відтворюється у документальній та фактологічній інформації, виявляється в умовах ведення різновидів гібридної війни – інформаційної, смислової, цивілізаційної. Це явище має свої особливості в механізмах подання інформації для отримання морально-психологічної переваги над супротивником.

За допомогою інтерпретованої документальної і фактологічної інформації здійснюється інформаційне забезпечення розвитку соціального простору, впроваджується соціальна модель програмованої безпеки суспільства на кшталт управління технологією. Дескриптивність, вибіркковість інформування суспільства вступає в суперечність із принципами повноти та об'єктивності подання інформації. Повідомленням в соціальних комунікаціях властива соціальна кодифікованість, що виявляється у призначенні повідомлень не доносити інформацію та здійснювати комунікацію, а лише забезпечувати циркуляцію та іденіфікацію очікуваних реакцій.

Список використаних джерел

1. Демченко С. Масова комунікація в сучасному українському громадсько-політичному та ідеологічному дискурсі : парадокси взаємодії // Світові стандарти сучасної журналістики. Черкаси, 2010. С. 286–289.
2. Кайда Л.Г. Эффективность публицистического текста. Москва : Изд-во МГУ, 1989. 183 с.
3. Колин К.К. Социальная информатика. Москва : Акад. проект; Москва : Фонд «Мир», 2003. 432 с.

4. Марутян Р.Р. Смыслові війни сучасності : український вимір. URL : <http://matrix-info.com/2017/03/13/rosiya-gotyetsya-do-velykoyi-vijny-tu/>
5. Моль А. Социодинамика культуры. Москва : Прогресс, 1973. 406 с.
6. Почепцов Г.Г. Информационные войны: базовые параметры. URL : <http://psyfactor.org/psyops/infowar9.htm>
7. Почепцов Г.Г. Коммуникативные технологии двадцатого века. Москва : Рефл-бук, Київ : Ваклер, 2000. 352 с.
8. Почепцов Г.Г. Смыслові та інформаційні війни // Інформаційне суспільство. 2013. Вип. 18. С. 21 – 27. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/is_2013_18_6
9. Хабермас Ю. Моральное сознание и коммуникативное действие. Санкт-Петербург : Наука, 2001. 379 с.
10. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций. Москва : ООО Изд-во АСТ, 2003. 603 с.
11. Яцемірська М. Культура фахової мови журналіста. Львів : ПАІС, 2004. 368 с.
12. Huntington S.P. The Clash of Civilizations? // Foreign Affairs. 1993. Summer.
13. Huntington S.P. The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order. 1996.
14. Jiráková J., Köpplöva B. Média a společnost : stručný úvod do studia médií a mediální komunikace. Vzd. 2. Praga : Portál, 2007. 208 s.
15. Lakoff G. The political brain. New York etc., 2009.
16. Luntz F. Words that work. New York, 2008.
17. Merton R.K. Social theory and social structure. Columbia University, New York, NY. New York: Free Press, 1949. 423 p. URL : <http://www.garfield.library.upenn.edu/classics1980/A1980JS04600001.pdf>
18. Westen D. The political brain. New York, 2007.

References

1. Demchenko S. Mass communication in contemporary Ukrainian public-political and ideological discourse: paradoxes of interaction. Svitovi standarty suchasnoi zhurnalistyky. Cherkasy, 2010. S. 286 – 289. [in Ukrainian].
2. Kaida L.H. The effectiveness of journalistic text. Moskva : Yzd-vo MHU, 1989. 183 s. [in Russian].
3. Kolyn K.K. Social Informatics. Moskva : Akad. proekt; Moskva : Fond «Myr», 2003. 432 s. [in Russian].
4. Marutian R.R. Semantic War of the present: Ukrainian dimension. URL : <http://matrix-info.com/2017/03/13/rosiya-gotyetsya-do-velykoyi-vijny-tu/> [in Ukrainian].
5. Mol A. Sociodynamics of culture. Moskva : Prohress, 1973. 406 s. [in Russian].
6. Pocheptsov H.H. Information wars: basic parameters. URL : <http://psyfactor.org/psyops/infowar9.htm> [in Russian].
7. Pocheptsov H.H. Communication technology of the twentieth century. Moskva : Refl-buk, Kyiv : Vakler, 2000. 352 s. [in Russian].
8. Pocheptsov H.H. Semantic and information wars. Informatsiine suspilstvo. 2013. Vyp. 18. S. 21 – 27. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/is_2013_18_6 [in Ukrainian].
9. Khabermas Yu. Moral Consciousness and Communicative Action. Sankt-Peterburh : Nauka, 2001. 379 s. [in Russian].
10. Khantynhton C. Clash of Civilizations. Moskva : ООО Yzd-vo AST, 2003. 603 s. [in Russian].
11. Yatsemirskaya M. Culture of a professional journalist's language. Lviv: PAIS, 2004. 368 s. [in Ukrainian].
12. Huntington S.P. The Clash of Civilizations? Foreign Affairs. 1993. Summer.
13. Huntington S.P. The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order. 1996.
14. Jiráková J., Köpplöva B. Média a společnost : stručný úvod do studia médií a mediální komunikace. Vzd. 2. Praga : Portál, 2007. 208 p.
15. Lakoff G. The political brain. New York etc., 2009.
16. Luntz F. Words that work. New York, 2008.
17. Merton R.K. Social theory and social structure. Columbia University, New York, NY. New York: Free Press, 1949. 423 p. URL : <http://www.garfield.library.upenn.edu/classics1980/A1980JS04600001.pdf>
18. Westen D. The political brain. New York, 2007.